

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Hildén, Antti; Taalas, Peppi

Title: Yliopistojen kielikeskukset - monikielisyys ja muuttuvat toimintaympäristöt

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Hildén, A., & Taalas, P. (2017). Yliopistojen kielikeskukset - monikielisyys ja muuttuvat toimintaympäristöt. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 12.10.2017(Lokakuu).
<http://www.kieliverkosto.fi/article/yliopistojen-kielikeskukset-monikielisyys-ja-muuttuvat-toimintaymparistot/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Yliopistojen kielikeskukset - monikielisyys ja muuttuvat toimintaympäristöt

Antti Hildén ja Peppi Taalas

Koulutuksellisen tasavertaisuuden idean mukaisesti kielikeskusjärjestelmä on 1970-luvun lopulta mahdollistanut kaikille yliopisto-opiskelijoille opinnoissa tarvittavan ja työelämän kannalta oleellisen kielitaidon hankkimisen. Tarkastelemme tässä artikkelissamme, miltä tämä tasavertaisuus tänään näyttää ja miltä kielikeskusten tulevaisuus vaikuttaa suomalaisessa korkeakoulukentässä. Artikkelia varten keräsimme kirjoittamisen taustaksi ajatuksia eri yliopistojen kielikeskuksista.

Kaikkiin korkeakoulututkintoihin sisältyy viestintä- ja kielitaitovaatimuksia, joista määrää Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista (794/2004, §6). Näiden taitovaatimusten mukaisesta viestintä- ja kielitaidon opetuksesta ja taidon arvioinnista vastaa yliopistossa kielikeskus tai sitä vastaava yksikkö.

Yliopistojen kielikeskukset olivat keskenään hyvin samalla tavalla organisoituja vuoden 2010 yliopistouudistukseen saakka. Nyt perinteisen erillislaitosmallin tilalle on monessa yliopistossa tullut uudenlaisia hallinnollisia olomuotoja, joissa kielikeskustoiminta on liitetty osaksi jotain muuta yksikköä. Sen perusteella, miten kielikeskukset asemoituvat osaksi oman yliopistonsa hallintoa, ne voidaan jakaa erillislaitoksiin, johonkin tiedekuntaan tai ainelaitokseen tai yliopistonsa hallinto- tai palveluyksikköön kuuluviin kielikeskuksiin. Esimerkiksi Oulun yliopistossa aikaisemmin erillisyksikkönä toiminut kielikeskus sulautettiin osaksi täydentävien opintojen keskusta (TOPIK), jossa kieli- ja viestintäkoulutuksen lisäksi on myös aikuiskoulutus. Åbo Akademiassa kielikeskus on

osasto elinikäisen oppimisen keskuksessa (*Centret för livslångt lärande*), joka vastaa myös avoimesta yliopisto-opetuksesta ja täydennyskoulutuksesta. Aalto-yliopistossa taas kielikeskus on erillinen akateeminen yksikkö osana yliopiston oppimispalveluita.

On mahdotonta sanoa, mitä nämä organisaatiomuutokset kertovat niiden taustalla olevasta suhtautumisesta viestintä- ja kieliopinnojen asemaan tai merkitykseen. Monenkirjavan organisaatiokehityksen perusteella voi toki arvella, että myös kielikoulutukseen liittyvää ajattelua on laidasta laitaan. Hallinnollisten yksiköiden nimet eivät tietenkään kerro kaikkea. On kuitenkin vaikea nähdä logiikkaa siinä, että asetuksen perusteella yliopistotutkintoon kuuluvat opinnot on sijoitettu *täydentävien* opintojen yksikköön.

Ammattikorkeakoulujen puolella viestintä- ja kieliopinnoista vastaa kielikeskuksen tapainen kieliyksikkö. Kielikeskus-nimikkeellä toimivia tahoja oli aiemmin useissa ammattikorkeakoulussa, nyt enää muutamassa. Elokuussa 2017 voimaan tulleen yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muutoksen myötä aiemmat yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen väliset lakisääteiset rajat poistuivat viestintä- ja kieliopinnojen tarjoavien yksiköiden väliltä. Esimerkiksi Lappeenrannassa lakimuutos on mahdollistanut paikallisten korkeakoulujen viestintä- ja kieliopinnoista vastaavien yksiköiden yhdistämisen kielikeskukseksi ja uuden, yhteisen kielikeskuksen sijoittamisen ammattikorkeakouluun.

Kieli- ja viestintäopinnot tutkinnoissa

Yliopistotutkinnoissa ei ole kansallisesti määriteltyjä laajuuksia viestintä- ja kieliopinnoille, vaan kukin yliopisto - ja erityisesti tiedekunta - määrittää näiden opintojen laajuudet. Yliopistojen kielipoliittiset linjaukset saattavat joissain yliopistoissa tukea myös tutkintoihin sisältyvän viestintä- ja kieliopetuksen kehittämistä ja sisältöjäkin, kun taas toisaalla kielipolitiikka on lähinnä kieliperiaatteita ja kielellisiä oikeuksia linjaava tai puoltava dokumentti. Kielikeskuksen edustajat ovat tyypillisesti kuitenkin olleet mukana yliopistojen kielipolitiikan valmistelussa.

Valtioneuvosto on päivittänyt viestintä- ja kielitaitokuvaustaan vuonna 2013 asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (VN1039/2013) ja määritellyt viestintä- ja kielitaidon progressiivisesti tutkintotasolta toiselle kehittyväksi monipuoliseksi osaamiseksi. Tämä asetus ei kuitenkaan ylety opetussuunnitelmatasolle saakka, ja Suomessa voikin olla hyvin eri tavoin viestintäosaamista sisältäviä tutkintoja. Esimerkiksi luonnontieteellisen alan tutkinnoissa on 6–12 opintopistettä pakollisia viestintä- ja

kieliopintoja yliopistosta riippuen. Kuusi opintopistettä jakautuneena äidinkielen kirjalliseen ja suulliseen viestintään ja akateemisen ruotsin ja englannin opintoihin ei käytännössä mahdollista kovinkaan laajamittaista vuorovaikutusosaamisen kehittämistä. Toisen vieraan kielen (tyypillisesti saksa, ranska, venäjä tai espanja) osalta tutkinnoissa aiemmin ollut pakollisuus on vuosien mittaan muuttunut korkeintaan vahvaksi suositukseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että opiskelija voi saada maisterin tutkintonsa hyvinkin ohuella ja englantiin keskittyvällä viestintätaidolla.

Kielivalikoima ja taloudelliset resurssit

Kielikeskusten voimavarojen mitoitukset ja rahoitusmekanismit vaihtelevat yliopistoittain, mutta yleisesti ottaen voimavarat on pääosin kytketty tutkinnon pakollisiin viestintä- ja kieliopintoihin. Tästä seuraa, että muiden vieraiden kielten kuin englannin opetus ei ole niin vakaalla pohjalla kuin kotimaisten kielten ja englannin. Tästä osoituksena ovat muutamien yliopistojen henkilöstövähennykset, joiden seurauksena tarjottavien kielten valikoima on kaventunut. Mekanismi toimii myös siten, että kun säästöyistä joudutaan karsimaan tuntiopetusta, jolla opetustarjontaa on täydennetty, niin karsiminen aloitetaan opetuksesta, joka ei ole tutkintojen kannalta aivan välttämätöntä. Vaikka kielikeskukset eivät tietoisesti ja suunnitelmallisesti halua heikentää muiden vieraiden kielten asemaa, näin kuitenkin tapahtuu taloudellisen pakon sanelemana. Toisaalta yliopistojen joukossa on myös sellaisia, joissa laaja ja suosittu kielten opetustarjonta on pystytty pitämään lähes entisellään.

Opetus- ja kulttuuriministeriön taloudellinen ohjaus perustuu tutkintojen määrään, eikä opiskelijoiden "ylimääräinen", tutkintovaatimukset ylittävä osaaminen tuota taloudellista hyötyä yliopistolle. Tämä ei voi olla näkymättä myös kieliopintojen sisällyttämisessä tutkintoihin ja opiskelijoiden henkilökohtaisissa opintosuunnitelmissa. Myös opiskelijoiden kiinnostus kieliä kohtaan on mysteerinen: mistä johtuu, että koulussa valitaan kieliä yhä vähemmän, mutta yliopistoon tullessa aletaan jonottaa espanjan, ranskan tai venäjän kursseille? Ovatko suorituspaineeet koulussa jo niin kovia, että opinto-ohjelmaan otetaan vain minimimäärä opintoja, jolloin niin sanotut ylimääräiset kielet ja muut viestintäopinnot jäävät valitsematta?

Kielikeskusjohtajien näkemyksiä tulevaisuuden haasteista

Artikkeliamme varten pyysimme yliopistojen kielikeskusten tai niitä vastaavien yksiköiden johtajilta nopeita ja epämuodollisia ajatuksia tulevaisuuden haasteista ja

oman yksikön asemasta kunkin yliopiston strategiassa. Saimme vastauksia kuuden yliopiston kielikeskuksen johtajalta. Kaikissa vastauksissa oli hyvinkin luottavainen näkemys kielikeskusten paikasta osana omaa yliopistoa tai ammattikorkeakoulua. Rakenteellisia uudistuksia ei nähty uhkana, vaan joissain tapauksissa jopa parannuksena aiempaan epäselvään olotilaan ja toimintojen kutistamiseen. Tutkimusta ollaan tuomassa mukaan ainakin yhden kielikeskuksen perustehtävään.

Ongelmallisena sen sijaan kaikissa vastauksissa nähtiin opiskelijoiden täyteen ahdetut tutkinnot. Tiiviit lukujärjestykset estävät laajamittaisemman ja tavoitteellisemman viestintä- ja kielitaidon kehittämistä silloinkin, kun tarjonta on laajaa ja opiskelijat näistä opinnoista kiinnostuneita. Myös erot opiskelijoiden lähtöosaamisessa herättävät aiheellista huolta. Miten tukea opiskelijoita kehittämään monikielistä vuorovaikutusosaamistaan tutkintojen suoritusaikojen ja rajallisten kielenopetusresurssien ristipaineessa? Tämä herättää kysymyksiä paitsi yliopistojen veloitteesta taata riittävät taidot kaikille, myös opiskelijavalinnasta ja yliopistojen pääsyvaatimuksista.

Lopuksi

Kiinnostus viestintä- ja kieliopintoihin vasta yliopisto-opinnoissa aiheuttaa haasteita opintojen järjestämiseen ja mahdollistamiseen opiskelijoiden täysiin lukujärjestyksiin. Bolognan prosessin myötä suurin osa viestintä- ja kieliopinnoista sijoitettiin kandidaatin tutkintoon, mikä on omiaan täyttämään lukujärjestyksestä entisestään. Tämä näkökulma nousi kielikeskuksista saaduissa vastauksissa vahvasti esiin, eli ongelma tuntuu olevan valtakunnallinen. Viestintä- ja kieliopintojen hajauttaminen sekä kandidaatin että maisterin tutkintoihin tukisi myös Valtioneuvoston vuoden 2013 asetusta (VN1039/2013) viestintätaitojen progressiivisesta kehittämisestä ja kehittymisestä.

On selvää, että vuorovaikutusosaaminen tulee yhä tärkeämmäksi osaksi jokaisen akateemisen asiantuntijan osaamista. Vaikuttaminen viesteillä on yhä tärkeämpää erilaisissa yhteistyöverkostoissa, ajatusten ja tuotteiden myymisessä ja erilaisten rahoittajien vakuuttamisessa. Monipuolinen kielivaranto eri tieteenaloilla on myös ehdottoman tärkeää Suomen kokoisessa maassa. Toimivien tutkintorakenteiden, monimuotoisen viestintä- ja kielenopetuksen ja uudenlaisten opetusmuotojen kehittämisen aika on viimeistään nyt.

Antti Hildén toimii kielikeskuksen johtajana Tampereen yliopistossa ja on kielikeskusverkosto FINELCin puheenjohtaja kuluvalle kaudelle. Hän on taustaltaan filologi, mutta on viime vuosina tehnyt tutkimusmatkoja korkeakouluhallinnon ja -johtamisen tutkimuksen maastoihin. Korkeakoulujen rakennemuutosta hän seuraa lähietäisyydeltä osana Tampere3-prosessia.

Peppi Taalas on Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen johtaja ja ikuinen optimisti. Hänen tutkimusalojaan ovat koulutuksen muutos, monimediainen pedagogiikka ja opettajien osaamisen kehittäminen. Viime aikoina hänen aikansa on pitkälti mennyt kielikeskuksen monikielisten ja opiskelijoiden pääaineisiin integroituvien uusimuotoisten viestintä- ja kieliopintojen (UVK) kehittämisessä.

Lähteet

Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista (794/2004) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040794>

Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (1039/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131039>